

Київський державний педагогічний інститут
іноземних мов

На правах рукопису

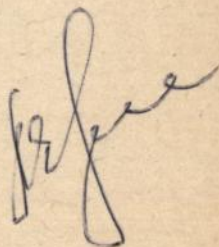
СРІШОВА Олена Павлівна

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВИСЛОВЛЮВАНЬ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬ ПОДИВ

/на матеріалі англійської мови/

Спеціальність 10.02.04. - германські мови

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 1994

Дисертацією є рукопис

АВ 30.134

Робота виконана на кафедрі граматики та історії англійської мови
Київського державного педагогічного інституту іноземних мов

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Л.С.Лев

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук,
професор С.А.Жаботинська

кандидат філологічних наук,
доцент О.Ф.Шевченко

Провідна установа: Волинський державний університет
імені Лесі Українки

Захист відбудеться " " 1994 р. о годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 113.14.01. по прису-
дженню вченого ступеня кандидата наук у Київському держав-
ному педагогічному інституті іноземних мов /252150, Київ,
вул. Червоноармійська, 73/.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці інституту.

Автореферат розіслано "10" *листопада* 1994 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Смелякова Л.П.

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00756157 (V)

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Вивчення емоційності, яка довго не отримувала належної уваги з боку багатьох наук, зараз є актуальним для психологів (Н.В.Вітт, В.К.Вілюнас, Л.С.Виготський, В.І.Галунов, Б.І.Додопов, К.Ізард, О.Н.Лук, Е.Л.Носенко, К.К.Платонов), філософів (Е.С.Алавердян, В.А.Василенко, М.С.Каган, Г.М.Кафтонова, Р.Г.Кетхудов, Ю.М.Мірошніков, Г.Х.Шингаров), фізіологів (П.К.Анохін, П.В.Сімонов, М.М.Русалова), лінгвістів (В.Ю.Апресян, Ю.Д.Апресян, В.І.Болотов, Р.Х.Вольперт, К.М.Вольф, М.Д.Городовнікова, Л.Д.Кашурнікова, Н.О.Лук'янова, Ю.М.Малінович, Е.О.Нушикян, В.Н.Телія, В.І.Шаховський).

Об'єктом дослідження в роботі, що реферується, виступають висловлювання, що передають подив.

Предметом вивчення є семантичні та функціональні особливості даних висловлювань.

Зацікавленість у вивченні лінгвістичних засобів вираження емоції подиву викликана специфікою самої емоції, яка займає проміжне положення між позитивними і негативними емоціями і не є емоцією у такому розумінні як радість, або сум. Специфіка полягає також у тому, що емоція подиву є поштовхом до розумової та вербальної діяльності, яка спрямована на встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Саме тому емоція подиву стала психологічним джерелом філософії. Ця емоція виступала об'єктом дослідження у філософів І.Канта, Р.Декарта, фізіолога Ч.Дарвіна.

Актуальність проведеного дослідження визначається загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень на розгляд мовних одиниць з точки зору їх функцій у процесі комунікації; необхідністю подальшого вивчення емоції подиву з метою виявити комплекс різнорівневих засобів її вираження; необхідністю вивчення організації семантичної сторони емотивних висловлювань у аспекті взаємодії емотивності з категоріями оцінювальності, модальності, експресивності і встановлення співвідношення модальної, експресивної і емотивної функцій мови; потребою у вивченні вербалізованої суб'єктивної інтерпретації диктумної події (модуса) в аспекті характеру психічної обробки представлення інформації про диктум; важливістю встановлення ролі емотивності в організації комунікативних сутностей. Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше проведено комплексне дослідження семантики висловлювань, які передають синкретичні емоційні реакції; виявлені різнорівневі вербальні, а також невербальні засоби вираження емоції подиву; запропонована система комплексів суб'єк-

тивних значень; розглянута роль емотивних висловлювань в організації комунікативних сутностей.

Основною метою дисертаційного дослідження є комплексний опис семантичних особливостей висловлювань, які передають подив, у процесі їх функціонування. Мета роботи досягається шляхом вирішення наступних завдань:

- провести класифікацію висловлювань, що передають подив, для виявлення їх спільних і відмінних рис;
- описати семантичну структуру даних висловлювань у термінах модуса і диктума; встановити основні семантико-структурні типи цих висловлювань; розглянути взаємовідносини між значенням модуса і основними формами його представлення у поверхневій структурі висловлювання;
- визначити основні комплекси значень, які реалізуються у таких висловлюваннях;
- виявити фактори, що зумовлюють функціонування цих висловлювань;
- розглянути особливості функціонування даних висловлювань у монологічному і діалогічному дискурсі. Для вирішення поставлених завдань в роботі було використано методи семантичного, контекстуального, елементи семного аналізу і методу прафраз.

Методологічною основою дослідження є положення філософської теорії: про діалектичну єдність емоційного та раціонального, мови та мислення, форми та змісту, а також діалектичний принцип відображення, що є однією з властивостей матерії.

Матеріалом дослідження посужили 2500 зв'язаних у смислового відношенні фрагментів діалогів і монологів, які включають висловлювання, що передають подив. Приклади вибирались методом суцільного прочитання творів англійських, американських та австралійських письменників другої половини 20 сторіччя.

Теоретичне значення роботи визначається дослідженням інтегративної взаємодії різнорівневих вербальних і невербальних засобів вираження суб'єктивного ставлення; запропонованою класифікацією емотивних висловлювань на емотивні реактиви та емотивні міркування; виділеною системою комплексів суб'єктивних постійних і змінних значень; встановленням ролі емотивності в організації комунікативних сутностей; дослідженням основних засобів вираження змішаних реакцій і комплексів значень, що реалізуються в таких висловлюваннях.

Практична цінність дослідження визначається можливістю використання його основних положень та висновків у лекційному курсі з теоретичної граматики англійської мови (розділи "Комунікативні типи речень", "Проблема окличного типу речення", "Проміжні комунікативні типи речень як виразники експресивних конотацій"), а також в спецсеминарах з теорії емотивності, в практиці викладання англійської мови (при навчанні діалогічному мовленню), при написанні курсових та дипломних робіт.

А п р о б а ц і я р о б о т и. Основні положення дисертації було висвітлено в тезах доповідей на науковій конференції пам'яті проф. Н.М.Расвської (Київ, 1993), на другій міжнародній конференції "Мова та культура" (Київ, 1993), на Всеросійській науковій конференції "Принципи функціонального опису мовних одиниць" (Катеринбург, 1994), у наукових повідомленнях на засіданнях кафедри граматики та історії англійської мови Київського державного педагогічного інституту іноземних мов (1993 р., 1994 р.).

В ході дослідження були сформульовані о с н о в н і п о л о ж е н н я, які вносяться на захист:

1. Висловлювання, що передають подив - незамкнений клас гетерогенних комунікативних одиниць, об'єднаних на основі спільного для них функціонального значення - виражати емоцію подиву.
2. Висловлювання, що передають подив, утворюють підклас емотивних реактивних висловлювань і підклас емотивних міркувань. Емотивні реактивні висловлювання передають подив у формі реакції за допомогою узуальних емотивів ідіоматичної та неідіоматичної зони, а також оказіональних емотивів, генерованих за допомогою різних видів формально-сислового (дослівного, недослівного/модифікованого граматичного, субституйованого, розширеного), або сислового повтору. Вони характеризуються короткістю і передають емоцію подиву в загальному, нерозчленованому вигляді. Емотивні міркування передають подив у формі переживання. В залежності від супровідної функції емотивні міркування поділяються на представляючі, аргументуючі, активізауючі, оцінювальні.
3. У семантичній структурі висловлювань, що передають подив, відбиваються основні кроки процесу здивування. В залежності від цього вони поділяються на семантико-структурні типи висловлювань, які передають: подив-поштовх, подив-пошук, подив-усвідомлення-незнання причин, подив-усвідомлення причин, подив-представлення причин, подив-оцінювання. Кожен семантико-функ-

ціювальний підклас корелює з одним із семантико-структурних типів.

4. Значення, які реалізуються модусом висловлювань, що передають подив, представляють собою систему комплексів постійних і змінних значень. Кількість і якість значень зумовлена типом модуса, який може бути простим і контамінованим. Висловлювання, які відображають простий модус, реалізують одну емотивну доміванту і є моносемантичними. Полісемантичні висловлювання реалізують смислову доміванту і смислову субдомінанту. Якщо доміванта і субдомінанта належать до одного плану, то модус контамінований гомогенний, а якщо вони належать до різних планів, то модус контамінований гетерогенний. Під час передачі синкретичних реакцій значення реалізуються емотивними, емотивно-модальними, або емотивно-оцінювальними комплексами.

5. Детермінуючим фактором, що зумовлює емоційний перлокутивний ефект подиву і функціонування висловлювань, які його передають, є невідповідність нормі мовних або позамовних складових мовленнєвого акту, які мають відношення до повідомлення.

6. Для діалогічного дискурсу характерним є функціонування як емотивних реактивів, так і емотивних міркувань. Представляючи емотивні міркування нетипові. В діалогічному дискурсі висловлювання, які передають подив, виконують функції реакції, зв'язку компонентів діалогічної єдності. Функція розвитку дискурсу пов'язана з характером перлокутивного ефекту подиву, його запланованістю/незапланованістю. Висловлювання, які передають подив як результат запланованої дії, характеризуються одноагентною співвіднесеністю. Висловлювання, які передають подив як незаплановану дію, належать або перлокатору, або перлокутату. При досягненні запланованого перлокутивного ефекту можлива модифікація перлокутивної сили передлокутивного етапу.

7. У висловлюваннях, які функціонують в монологічному дискурсі, метамовець виконує функцію перлокатора. Для монологічних дискурсів характерним є функціонування представляючих емотивних міркувань. Властивість подиву викликати розумову діяльність може бути використана автором для реалізації його інтенцій. У цьому випадку висловлювання виконує функцію збільшення комунікативного навантаження повідомлення, що в них передається. Інформація, носієм якої виступають дані висловлювання, є соціально значущою, а її експлікація відкриває шлях до пізнання ціннісно-нормативної картини світу. В таких випадках функції перлокатора і перлокута-

та суміщені.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку основної літератури, переліку лексикографічних джерел та переліку ілюстративного матеріалу.

У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність, визначається об'єкт та предмет дослідження, новизна, теоретичне значення і практична цінність, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі викладено основні теоретичні положення, на яких базується дослідження, розглядаються проблемні питання вивчення емоційності в психології, філософії, фізіології, лінгвістиці, встановлюється лінгвістичний статус емотивності.

Другий розділ присвячений розгляду семантичних характеристик висловлювань, які передають подив: проводиться їх семантико-функціональна таксономія, розглядаються спільні і відмінні риси, виділяються основні семантико-структурні типи висловлювань і встановлюється кореляція між відображеним процесом здивування, семантико-функціональним підкласом і семантико-структурним типом. У розділі також розглядається система суб'єктивних значень, що реалізуються даними висловлюваннями, встановлюються комплекси значень у висловлюваннях, які передають синкретичні емоційні стани.

У третьому розділі досліджуються особливості функціонування висловлювань в монологічному і діалогічному дискурсі, визначаються фактори, що викликають емоційний перлокутивний ефект і зумовлюють функціонування висловлювань, які його передають; встановлюється набір функцій, що виконуються цими висловлюваннями, вивчається роль емотивних висловлювань в організації комунікативних сутностей.

У висновках узагальнюються результати проведеного дослідження, формулюються основні висновки і намічаються перспективи подальших досліджень.

Основний зміст роботи.

Емотивність розуміємо як лінгвістичне вираження емоцій, а емотив як мовну одиницю, превалюючою функцією якої є вираження емоцій мовця. Під емотивним висловлюванням розуміємо інформаційний слід мовленнєвого акту (простого або складного), який за своїми межами є реалізацією структурної схеми речення, непередикативної структури (вигуку, звертання, тощо), або ж сукупності речень,

і передає емоційну інформацію поруч з актуальною за допомогою як мінімум одного лінгвістичного або паралінгвістичного емотивного засобу, що виражає певну емоцію, більш менш адекватно усвідомлювану усіма комунікантами в даній ситуації.

До емотивних реактивних відносимо ВІІІ, які передають подив у формі емоційної реакції, а до емотивних міркувань - ВІІІ, які передають подив у формі переживання. Доля емотивності в семантиці емотивних реактивів вища у порівнянні з емотивними міркуваннями. Емотивне переживання, на відміну від короткочасних реакцій, є більш довготривалим станом, і тому ступінь емоційної насиченості в емотивних міркуваннях вищий, ніж у емотивних реактивів. Приклад ВІІІ емотивного реактиву: "In the whole of *Carne*, he was the one thing I loved."

"Loved?" asked Smiley (Le Carre).

Приклад ВІІІ емотивного міркування:

- Maybe they think they know our battle plan.

- But then wouldn't it have been much wiser for them not to do anything - to sucker us in? (Clavell's).

Емотивні реактивні висловлювання передають подив у загальному, нерозчленованому виді, характеризуються короткістю, клішованістю, високою часткою емотивності у їх семантиці. В структурно-синтаксичному відношенні вони можуть бути однослівними і багатослівними утвореннями, а також реченнями з застиглими предикативними зв'язками, або відносно усталеними утвореннями з рухливим лексичним складом. В залежності від актуалізованих в них засобів, емотивні реактивні ВІІІ умовно поділяються на узуальні реактиви ідіоматичної зони, узуальні реактиви неідіоматичної зони, оказіональні реактивні висловлювання.

До узуальних емотивних реактивів ідіоматичної зони належать ВІІІ, які реалізують значення подиву однозначними первинними вигуками, або фразеологізованими сполученнями, що є реченнями, або не є ними: *Boyl! Jeepers! Garn! My boyl! My word! By ginger! Hey presto!*

Фразеологізовані структури-речення можуть за формою співпадати з реченнями спонукальними: *Lo and behold! Bless me! Blow me down! Do tell!*; розповідальними: *Every barber knows that. You must be joking/kidding*; запитальними: *How crazy can you get? What's next?*; окличними: *Can you imagine! Did you ever! Well, I never did! You can't be serious!* Наприклад:

"My word!" ejaculated Jessie jogging Lavinia's elbow (Burnett).

До узуальних емотивних реактивів неідіоматичної зони відносимо ВІІІ, які реалізують значення подиву первинними багатознач-

ними вигуками: Oh! Eh! Ah! Ha! Hi! Hey!; вторинними вигуками: Jesus! God! Christ! Gosh! What! Why! Impossible! Really! Marvel-
lous!; структурами-реченнями: Is it? Isn't it? Do you? Have you?
Aren't you? What do you mean? What's that? What is it? Can it be
true? What is one doing?

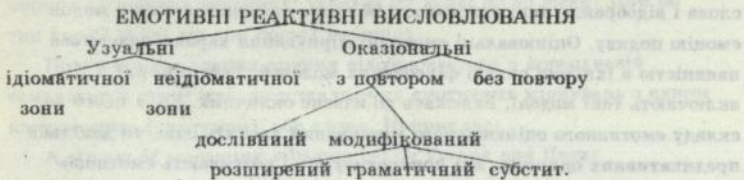
Оказіональні емотивні реактивні висловлювання виникають на
базі попередньої репліки і можуть мати з нею формальний, або
смісловий зв'язок, що виражається в наявності повтору. Повтор
може бути дослівним, недослівним/модифікованим (розширеним,
граматичним, субституційним). Наприклад:

"You are not to go in there" she said.

"Not to go in?" exclaimed Sara and she fell back a pace (Burnett).

Дано загальну схему ВПП першого підкласу.

Схема 1.

Емотивні міркування передають не тільки реакцію, а ще й
закінчену думку. В залежності від комунікативної структури мір-
кування даний підклас ділиться на чотири розряди: представляючих,
активізуючих, аргументуючих, оцінювальних емотивних міркувань.
Вони передають подив і одночасно реалізують одну із супутніх
функцій - повідомлення, аргументації, оцінювання, або активізації
розумової діяльності.

Представляючі емотивні міркування виражають подив у формі
емотивного повідомлення чи емотивної характеристики і передають
емоцію подиву в розгорнутому вигляді. Вони мають форму моволо-
гічного повідомлення, носять ілюстративний характер і виступають
макроміркуваннями, які для розмовної мови нетипові.

Активізуючі емотивні міркування виражають емоцію подиву і
одночасно активізують вербальну та невербальну діяльність. До їх
складу входять питальні висловлювання. Наприклад:

"Tony, Lucy said hurriedly, moving away from the subject.

Why do you live in Europe?" (Shaw).

До аргументуючих емотивних міркувань відносимо ВПП, які
володіють двома функціональними значеннями - емотивним та аргу-
ментативним. Під аргументативним значенням розуміємо семантичну

характеристику висловлювання, яка проявляється в його здатності використовуватися як аргумент для висновків певного типу (Іоанесян). Маркером протиставлення аргументативних важелів двох аргументів виступає сполучник *but*, який оформлює аргументативну частину висловлювань. Наприклад:

"So quit talkin' about it", Calvin said. "I'm sick a hearin' about it. The ass tried to shoot us and it's over and that's it".

"But Calvin, don't you see? He didn't even know us" (Wambaugh).

Оцінювальні емотивні міркування виконують одночасно функцію оцінювання і функцію емоційної реакції. До оцінювальних ВПП відносимо лише ті висловлювання, які реалізують значення, пов'язане з ознакою добре/погано, а не значення позитивних і негативних емоцій. Оцінювальне значення присутнє в семантиці оцінювального слова і відображає такі властивості об'єкту, які викликають у мовця емоцію подиву. Оцінювальні емотивні міркування характеризуються наявністю в їхньому складі фіксованих моделей. Речення, які включають такі моделі, належать до власне окличних. Крім цього до складу емотивного оцінювального міркування входить одна чи декілька предикативних одиниць, які конкретизують і розвивають емотивно-оцінювальну реакцію, виражену власне окличним реченням. Наприклад:

"What a curious man he is! I don't know another man who would use a phrase like that" (Shaw).

Семантична структура досліджуваних висловлювань на глибинному рівні представлена у вигляді його модусної і диктумної частин. Диктум означає подію, що викликала емоцію, а модус - відношення до цієї події. На поверхневому рівні модус і диктум можуть бути представлені по-різному, і ВПП мають різноманітну семантичну структуру: одночастинну, двочастинну, ускладнену.

Семантична структура ВПП пов'язана з певним етапом процесу здивування. В залежності від кроку процесу, який відображається в семантичній структурі висловлювання, ВПП поділяються на семантико-структурні типи висловлювань, що передають: подив-поштовх, подив-пошук, подив-усвідомлення-незнання причин, що викликали подив, подив-усвідомлення причин, подив-представлення причин, подив-оцінювання.

Оказіональні емотивні реактивні ВПП, генеровані за допомогою дослідного повтору, представляють собою ніби зупинку в ході повідомлення і служать більш глибокому проникненню в зміст сказаного співрозмовником. Саме вони і виражають подив-поштовх.

- Do you know who it is? It's Mr. Blakemore.

- Blakemore? (Hastings).

Подив-усвідомлення-пезнання виражається одночастинними ВПП з експліцитним модусом пезнання, представленим елементарним реченням - конструкцією. Наприклад:

"What's the matter? Tony followed her and peered at her closely. What are you laughing about?"

She stopped. She stared at the approaching columns.

"I don't know", she said (Shaw).

Активізуючі емотивні міркування, що за формою співпадають з повними диктальними запитаннями, оказіональні емотивні реактивні ВПП з модифікованим субституційованим повтором, мають одночастинну семантичну структуру і виражають подив-пошук причин, що викликали подив. Цей же крок процесу здивування зафіксований в стаціонарних питальних реченнях: What is it? What do you mean? How do you know? What are you doing? та інших.

Подив-представлення причин відображається в поверхневій семантичній структурі представляючих емотивних міркувань з одним компонентом (диктумом), або двома. Наприклад:

A stream of screaming villagers led by Farouk and Hagar reached him.

- The well is dry! Ibrahim's mouth also went dry.

- We have no water!

- We shall die! (Uris)

Подив-усвідомлення причин відображається в поверхневій семантичній структурі аргументуючих одночастинних емотивних міркувань з експліцитним диктумом, або активізуючих ВПП, які є актуалізацією загальнономодальних питань. Такий крок зафіксований також в узуальних емотивних реактивах неідиоматичної зони, представлених стаціонарними реченнями-запитаннями: Did you? Isn't it? Are you? Can you? Have you? Will you? та інших.

Подив-оцінювання зафіксований в узуальних емотивних реактивах неідиоматичної зони, котрі є вторинними вигуками, що зберегли своє предметно-логічне значення: Marvellous! Splendid! Divine! Цей крок відображається також в семантичній структурі оцінювальних емотивних міркувань.

У висловлюваннях з ускладненою семантичною структурою один із компонентів є формальним повтором частини попередньої репліки, контактиво чи дистантно розміщеної по відношенню до нього, а інша частина відноситься до одного з типів міркувань. Зафіксовані

такі типи поєднання кроків процесу здивування, відображених в поверхневій семантичній структурі ВПП:

1) подив-поштовх + пошуковий подив:

"What on earth did the last thing he said mean? The ebony tower?" (Fowles);

2) подив-поштовх + подив-представлення (або усвідомлення причин):

"I had a room-mate, but my cough drove him out".

"Your cough?" Oliver asked puzzled. "I didn't know you had a cough" (Shaw);

3) подив-поштовх + оцінювання:

"Burn the fields?... That's the most stupid tactic I've ever heard of" Haj Ibrahim said (Uris).

Комплексне вираження суб'єктивних реакцій має місце тоді, коли подив реалізує трансформаторну функцію, тобто переводить одну реакцію в іншу. Іншою реакцією може бути і сам подив, точніше подив-реакція. Цей процес також може бути відображений у поверхневій семантичній структурі ВПП. Зафіксовані такі варіанти поєднання подиву-реакції з іншими кроками процесу здивування:

1) подив-поштовх ---- подив-реакція --- інша реакція:

[Break them up?] [My God, Robert]. I know Pierre la Croix has established a personal regime in France, but [R₂] destroying political opposition by use of the Secret Service? Robert, we are still a democracy (Uris);

2) подив-реакція ---- подив-пошук:

... your interviewing technique leaves something to be desired.

[Oh?] [In what respect? What do you find lacking in my approach, Mr.Cutler?] (Mc.Bain);

3) подив-поштовх ---- подив-реакція ---- усвідомлення-везнання ---- пошук причин (представлення причин):

- Are you giving it to me? he asked Jeff.

- Yes, said Jeff.

- Why?

- [Why?] Jeff asked unhappy at the question. [Oh], [I don't know]. [Because we had some good times together this summer] (Shaw);

4) подив-поштовх ---- інша реакція:

"Efendi, I do not wish to seem ungrateful, but what if the

Arab regular Armies are defeated?"

"All the Arab Armies defeated? It is not possible!" (Uris).

Висловлювання, що передають подив, можуть передавати різний об'єм значення. Вони бувають моносемантичними і полісемантичними, що пов'язано з характером модуса. Якщо модус простий і має одну емотивну доміную, то ВПП моносемантичне. Якщо модус контамінований і має доміную і субдоміную, то ВПП полісемантичне. Значення доміную і субдоміную можуть належати до одного плану, тоді модус контамінований гомогенний, або до різних, і тоді модус контамінований гетерогенний.

Значення "простого" подиву реалізують узуальні емотивні реактивні ВПП, представлені:

- однозначними первинними і вторинними емотивними вигуками:
Wow! Banzai! Hey! Behold! Hey prestol Well, well! Hello, hello!
Lo & behold!;

- клішованими словосполученнями: by the holy poker! no joking matter!;

- клішованими стаціонарними реченнями, які за формою співпадають зі спонукальними: Blow me down! Hang on! Look who's here!; розповідальними: It's not so easy. That's no joke. It's quite something. Well, I never did; питальними: What fates bring you here? What chance brings you here? What wind has brought you here?; реченнями, які містять емпатичні конструкції: I do declare; That's the crux of the matter; That's where the trouble lies; That's the long and the short of it; There's the key; There's the rub; That's where the shoe pinches.

Значення простого подиву може бути реалізовано емотивними багатозначними вигуками з "широким функціональним діапазоном" (Мацько): Oh, eh, ah, Christ! God! Ha! Heh! Heigh! Значення подиву, виражене такими вигуками, уточнюється контекстом, ситуацією спілкування, лінгвістичними та паралінгвістичними засобами. Уточнення значення подиву, переданого невербальними засобами, проходить в многочленних дієслівних словосполученнях, які їх вербалізують, у ході синтаксичних процесів розширення (специфікації) і розгортання (Почепцов Г.Г.)

Простий подив може бути також виражений представляючими емотивними міркуваннями, якщо в контексті немає додаткових конкретизаторів відтінків подиву. Семантична структура такого ВПП відображає останній крок процесу здивування. Наприклад:

"I'm only surprised you've given it to me" (Clavell's).

Синкретичні суб'єктивні реакції реалізуються емотивними, емотивно-модальними, емотивно-оцінювальними комплексами. Для реалізації кожного комплексу значень використовуються емотиви з постійним комплексним значенням і емотиви, що реалізують такі значення в процесі функціонування. Всю різноманітність супутніх значень об'єднуємо в дві групи: позитивних, які передають стан задоволення, і негативних, які передають стан незадоволення. Під значенням емотивної домінанти розуміємо значення самих емоцій і відрізняємо його від емотивно-оцінювальних значень. Керуючись принципом системності при вивченні семантики емотивних висловлювань, співвідносимо значення, які вони реалізують, з системою емотивних значень (Юдіна). З групи задоволення подив поєднується з радістю, захопленням, захватом, а з групи незадоволення - з невдоволенням, роздратуванням, досадою, обуренням, гнівом, страхом, люттям, "недоумением", "изумлением".

Емотивні комплекси значень реалізуються представляючими і активізуючими емотивними міркуваннями, в семантичній структурі яких відбивається крок представлення причин або їх пошуку, а також емотивними реактивними ВПП, які відображають крок пошуку, або реакції. Наприклад:

"Why are the alternatives marriage or leaving him?" (Fowles).

В комплекс може входити два, три і більше значень.

Діадні комплекси значень реалізуються узуальними емотивними реактивними ВПП з постійним контамінованим значенням, носіями якого виступають: багатозначні вигуки зі значеннями:⁴

подив, захват: whizz! joicks! wacko! hubba-hubba! zool!
keeno (Amer.);

подив, захоплення: geel! whool! heigh-hol! whoopee!

подив, "изумление": hey!

подив, "недоумение": what! why!

- усталені вирази, які передають значення:

подив, захоплення: Jeepers! My word! It beats the bard!

подив, невдоволення: Of all things! Well, I never. Think of that! How do you like it! That's a fine question! That's the ideal! God knows what!;

подив, роздратування: As if by neck! I'll be! I'll be blowed! What's next! What the hell for! What on earth for! Well, I don't know! It takes the cake;

подив, досада: My God (Lord, Gosh, Goodness)! In God's (heaven's) name! For the love of God (Christ, Mike); For the

land's (goodness) sake; by Jesus! Goodness me! Good gravy! not bad; I don't know! I like that! I'll be damned! Damn it!

подив, обурення: Bless me! Bless my soul! How dare you say! What's that!

подив, "негодование": The jumping Moses! powers above! Well, I do declare!

подив, "недоумение": Why should I? Why must you? What about you? What about it? What's the cause? In what sense? but what? so what? What do you mean? What has it got to do with that? I cannot understand that;

подив, переляк: Gracious heaven! Gracious mercy (powers)! Good gracious (God, Gosh, heavens)!;

"ізумление": Are you off your head (bean, chump, crumpet, nut, onion, rocker, rocket) (sl)? (Are) Have you gone balmy (barmy, daft, crackers, nuts, stark mad) (sl).

Невербальні засоби представлені кінемами, просодемами та змішаними діями - рухами рук, голови, корпусу; сміхом.

Конкретизація значення проводиться семантикою дієслова, яке виступає в контексті у відношенні комплементарії, або специфікації, а також значенням його постпозитивного ад'юнкту, вираженого, як правило, субстантивним утворенням, або різними адвербіаліями.

До емотивно-модальних значень відносимо такі, які виникають у результаті поєднання емотивних значень з модальними. Вихідним положенням у даній роботі є припущення трьох типів модальних значень, які відповідають "зовнішній" (об'єктивній і суб'єктивній) і "внутрішній" модальностям (Срмолаєва).

Емотивно-модальні значення реалізуються емотивними реактивними ВІПІ з модусом, вираженням узуальним емотивом з постійним емотивно-модальним значенням:

подив, недовіра: All my eye! Go on with you! Are you for real? You can't be serious! Can it be true?;

подив, недовіра, незгода: My foot!;

подив, сумнів, недовіра: You have got to be joking/kidding! famous last words!;

подив, недовіра, "ізумление": You don't say so! You don't mean it!;

подив, оцінювання стосовно істинності повідомлення: Impossible! It can't be!;

подив, сумнів: Really? Can you? Are you? Did you? Indeed?

Is that so?;

подив, згода: Why not? Of cause! Naturally! Certainly!
Sure! Rather! Oh, yes! You bet!;

подив, докір: However can/ could you?

Усі супутні суб'єктивно-модальні значення належать до двох основних груп: 1) модальні значення, які характеризують ступінь зв'язності дійсності мовцем (достовірність/можливість); 2) значення, пов'язані з вираженням волі та почуттів мовця (бажання/небажання, згода/незгода).

Емотивно-модальні значення реалізуються емотивними реактивними ВПП, аргументуючими і активізуючими емотивними міркуваннями, в семантичній структурі яких відображається крок співставлення поступаючої інформації з існуючою, її усвідомлення. Наприклад:

"Tomorrow you will meet with Kaukji and Abdul Kadar Heuseini."

Ibrahim sat up, his fogginess dispelled instantly.

"But they are my blood enemies! They are Kabir's blood enemies!"
(Uris).

Емотивно-модальні значення передаються: 1) узуальними емотивами з постійним емотивно-модальним значенням; 2) інтонацією; 3) синтаксичними конструкціями: а) питальними висловлюваннями, які виступають у функції повідомлення з імпліцитним запереченням; б) конструкціями з початковим but; 4) формами часу і стану; 5) модальними дієсловами в складному присудку, який переосмислюється і виражає не модальність диктума, а модальність модуса.

Емотивно-оцінювальні значення виражаються ВПП тоді, коли має місце не просто оцінювання за принципом добре/погано, а оцінювання невідповідності нормі, яке викликає емоцію подиву. Емотивно-оцінювальні значення відрізняємо від емотивно-модальних. Емотивність, модальність, оцінювальність є взаємопересічними семантичними категоріями, бо всі вони пов'язані з віднесенням мовця. При їх тісному зв'язку кожна, всеж, характеризується домінуючою системою значень. Емотивність передає значення самих емоцій, модальність характеризує відношення у плані реальності/нереальності, достовірності/недостовірності, можливості/неможливості. Оцінювальні значення пов'язані з відношенням добре/погано. У процесі їх функціонування вони можуть зливатися, або поєднуватись.

У ВПП для передачі емоційного оцінювання використовуються

емотиви з постійним емотивно-оцінювальним значенням:

подив, захоплення: Divine! Wonderful! Marvellous! Stunning! Lovely! Great! Sweet! Exquisite! Charming! Delicious! Amazingly enough! Funnily enough! How sweet! It's great (splendid, excellent!) That's fine (grand, fantastic)! The wonder is...;

подив, несхвалення, засудження: It's disgraceful (scandalous, shocking, outrageous)! What a shame! What nonsense! What a horrible thing! Something terrible!

подив, оцінювання чогось як незрозумілого, дивного, чудного: How strange! It's a strange, odd thing!;

подив, іронія: Fancy that now! Just think of that! Very neat! How do you like it!

Емотивно-оцінювальні значення передаються також поєднанням в межах одного ВПП одиниць емотивної та оцінювальної семантики, лексемами позитивної та негативної оцінки у складі емотивно-експресивних конструкцій, самими конструкціями.

Емотивно-оцінювальні значення реалізуються узуальними емотивними реактивними ВПП і емотивно-оцінювальними міркуваннями, які відображають в семантичній структурі крок оцінювання, або оцінювання з іншим кроком. Наприклад:

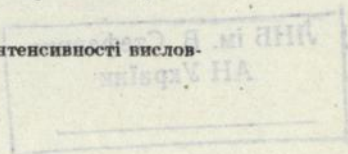
"What an original child! she said. Curious,... What a darling little creature!" (Burnett).

Проведений аналіз не є вичерпним. Перспективним є вивчення ВПП з використанням методу актуального членування для дослідження інформативної функції, а також розгляд характеристик ВПП з використанням пресупозиційного аналізу, вивчення імпліцитного подиву і основних засобів його вираження.

Запропонована класифікація даних емотивних висловлювань, а також система суб'єктивних значень може бути використана при вивченні інших емотивних висловлювань конкретної семантики.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДБРАЖЕНІ У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. До питання про емотивність та основні засоби її вираження// Структурно-змістовні характеристики типових і нетипових текстів. - Суми, 1992. - С. 30-38. - Рукопис предст. Сумським держ. пед. інстит. ім. А.С.Макаренка. Деп. в Укр ІНТЕІ від 27.01.92. N 1954 Ук 92. (рос. мовою)
2. Про один структурний засіб підвищення інтенсивності вислов-

- лювання //Філологічі читання, присвячені пам'яті проф. Н.М.Раєвської: Тези доповідей та виступів / Наук. конф. /Київ, 26 січня 1993 р. /Київ, 1993. - С. 73-75. - Рукопис предст. Київським ун-том. Деп. в Укр ІНТЕІ від 27.01.93. N 61 Ук 93 (рос. мовою).
3. Норма - це багато чи більше? //Мова і культура. Друга міжнародна конференція. Тези. - Ч. 1. - Київ, 1993. - С. 46-47 (рос. мовою).
4. Деякі функціональні властивості експресивних конструкцій //Принципи функціонального опису мови: Тез. доп. і вист. Все-російська наукова конференція. - Катеринбург, 1994. - Виходить з друку (рос. мовою).
5. Семантико-функціональна таксономія висловлювань, які виражають подив //Мова і культура. Третя міжнародна конференція. Тези. - Київ, 1994. - Подано до друку (рос. мовою).

Підл. до друку 05.05.94 . Формат 60×84^{1/16}. Папір друк. № 3
 Друк офсетний. Умов. друк. арк. 400 . Умов. фарб.-вілбиток 002
 Обл.-вид. арк. 40 . Тираж 100 . Зам. № 4-20-51

РОВО «Укрузполіграф».
 252151, Київ, вул. Волинська, 60.

ЛНБ ім. В. Стефанька
 АН України

AB 30.134
AB 30.134